

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Marina BITI (Rijeka – Filozofski fakultet)

NA »KRILIMA« METAFORE

OD SVAKODNEVICE DO KNJIŽEVNOSTI I NATRAG

UDK 81'373.612.2

821.133.1–2.09Ionesco,E.

Polazeći od pojma konceptualne metafore, raspravlja se o metaforičnosti pojmova u jeziku koje običavamo držati nemetaforičnima (pojam svijeta, pojam prirode) i nadalje o metaforičnim principima na kojima se izgrađuje jezik u najširem rasponu primjena – uključujući i tzv. doslovni jezik. S tih se osnova pristupa problematizaciji jezičnih, napose književnog, značenja. Teza se o 'prenamjeni' značenja kao efekta oneštvarivanja predmetnih funkcija i njihovu preusmjeravanju spoznajnim ciljevima podupire analizom kognitivističkoga predznaka primijenjenom na dramsko djelo *Stolice* Eugènea Ionesca.

5

Svijet u svojoj cjelovitosti, takav kakav on uistinu jest, kontinuirano izmiče našem mentalnom dosegu. S onu stranu mentalno iskonstruirane stvarnosti ljudska percepcija zastaje. Mi smo u slici;¹ možemo je širiti, mijenjati, ponovo iscrtavati, ali ne možemo iz nje iskoračiti. Ono za što ne znamo, s čime nemamo nikakva osjetilna ili našim osjetima nekako posredovana doticaja, zakriveno je u mrtvome kutu koji ne pripada ni svijesti ni podsvijesti, već odjelitu prostoru samoga svijeta kojemu nemamo kako pristupiti. Sve što

¹ Svijet se subjekta izgrađuje oko njegova identiteta, ili oko konstrukcije njegova »ja« bazirane na njegovu socijalnome refleksu, pa već i samim time odvojenost svijeta od ljudske jedinice nikada ne može biti potpuna. Svijet je od subjekta odvojen barem u jednakoj mjeri u kojoj to nikada do kraja ne može biti: strukturirajući se oko objektivirane predodžbe koju imamo o sebi, neodvojive od unutrašnjeg, subjektivnog svijeta kojemu »ja« nastavlja pripadati, on se može tek pričinjati odvojenim do stupnja održivosti takva pričina pred fragmentiranim subjektom što je izvor ustroja koji nastanjuje, nazivajući ga 'svijetom'. Takav pričin istovremeno odvaja svijet od 'prirodnoga poretka' lišena subjektivne prisutnosti (intendirane referencije samome pojmu svijeta) čineći ga – paradoksalno – manje, a ne više, 'objektivnim' ili 'stvarnim'. Učitavajući Lacana: i subjekt i svijet se (štoviše) kreiraju u jeziku i u drugim simboličkim sustavima kojima su podčinjeni mnogo više no što na njih aktivno mogu utjecati. Definirajući se u jeziku, subjekt se virtualizira i otuđuje od svojega izvora, kao i sam svijet: »forma kojom se sam jezik izražava definira subjektivnost« (Lacan, str. 85).

smo kadri zamisliti i zamišljamo, sve što smo kadri izmisliti i izmišljamo, sve u što smo kadri vjerovati i u što vjerujemo, kao i sve što s nevjericom odbacujemo, dio je slike kojoj i sami pripadamo, i sastavnica je ovoga, našega parcijalnoga i ljudski obilježenog svijeta.²

Unutar slike svijeta koju kao društvo održavamo, subjektivno se prevodi u objektivno logikom društveno podržanih »istina«. O tome pak koliko su te istine uistinu istinite, a koliko su one arbitrarni proizvodi društvene volje – moći, autoriteta, društvenih interesa – dovoljno govori njihova povijesna smjena: u različitim vremenima, na različitim prostorima i u različitim kulturama kroz različite slike stvarnosti promovirale su se i promoviraju se najrazličitije istine. Proizlazi da su društvene i iz njih izvedene pojedinačne istine usko povezane s konstrukcijskim zakonitostima prihvaćene slike svijeta, dakle da su i one iskonstruirane te da je njihova održivost visoko kondicionirana održivošću same slike. Ono što zovemo svijetom, a nedjeljivo je od slike koju o njemu imamo, zasniva se na pregovaranju o pozicijama s kojih se generiraju istine i podliježe kontinuiranoj rekonstrukciji i rekonceptualizaciji.³

6

² Riječima Niklasa Luhmanna, »svijet nije predmet već [...] prije horizont, pa stoga nema druge mogućnosti osim one da stvarnost konstruiramo i možda da promatramo promatrače kako je konstruiraju« (Luhmann, str. 6). Čini se stoga opravdanim pretpostaviti da određen stupanj virtualnosti, ili, slobodnije rečeno, dimenzija iluzije, nastanjuje naše svakodnevno postojanje po goljoj nužnosti civiliziranog bivstvovanja. Ljudski um, neprestano okupiran konstrukcijom stvarnosti, sklon je uvijek konstruirati dalje i konstruirati ponad neposredno mu dohvatnih okvira.

³ Pregovori analogne vrste vode se između zagovornika aktualnog stanja i zagovornika mogućih promjena, koji se u osnovici svode na sukob svjetonazora sukladnih različitim filozofskim pozicijama. Razumijevanje stvarnosti, bilo s polazišta *aktualizma* (egzemplificirano filozofskim pozicijama Bertranda Russela, Gottloba Fregea, Ferdinanda de Saussurea, a reflektirano u formalnim i pragmatičkim teorijama koje oblikuju pogled koji se podvodi pod *semantiku okvira jednog svijeta – one-world frame semantics*) ili *posibilizma* (koji se razvija iz metafizičke koncepcije G. W. Leibniza, preko »modelativne strukture« za modalnu logiku Saula A. Kripkea, transformirajući se u ideju mogućih svjetova kao ljudskih konstrukata – M. J. Cresswell, N. Rescher, John-K. Adams itd. – i formirajući poglede semantike uvišestručenih okvira – *multiple-world frame semantics*), odražava kontrast koji proizlazi iz ontološki nepomirljivih postavki (Doležel: str. 13). Posibilizam i aktualizam kao radikalno suprotstavljeni koncepti tiču se sučeljavanja interpretativnog i formalnog pristupa, pri čemu oba polažu ekskluzivna prava na razumijevanje jezičnih proizvoda. Foucaultovom formulacijom, formalističko stajalište sastoji se u tome da se »postigne da jezik govori kao da je ispod sebe, a i kao da je što je moguće bliži onome što se njime iskazuje, izuzimajući sebe sama«, dok se interpretativna metoda kreće više frejdovskom putanjom utvrđujući svoju sposobnost obuhvaćanja »bilo kojeg jezika koji se može pojaviti, a kojemu nameće s visine zakon svega što je moguće izreći« (Foucault, 1994, str. 298–299).

Specifičnost pojma svijeta sastoji se od njegova referencijalna pretendiranja na to da simbolički apsorpira sve pojedinačne pojave i sve pojedinačne predmete bez obzira na stupanj njihove složenosti. Taj pojam imao bi označiti sve i kao takav on se i izvodi iz svega što znamo, doživljavamo, pretpostavljamo. Aspirirajući na totalnost, taj pojam je međutim slijep za sve ono drugo – za sve što ne znamo, što ne doživljavamo i što nemamo na temelju čega pretpostavljati, što zacijelo barem jednako ako ne i više pripada svijetu. Kao takav, pojam svijeta jest svojevrsna performativna kontradikcija: on je *de facto* parcijalan i sredstvo je sugeriranja, provođenja, nametanja ili barem prezentiranja uvijek neke i nečije konstrukcije koja rezultira promoviranjem nečeg u sve. Takva je zamjena donekle u prirodi samog reprezentiranja:⁴ simbol nikada ne može biti identičan s predmetom, i njime u pravilu referiramo na predmete i pojave prisutne u prostoru ljudske kulture, kao i na one koji s njime koreliraju, koji su tim prostorom generirani ili su u njemu, odnosno u nekoj relaciji spram njega, proizvedeni.

Slika svijeta, konstruirana u jeziku, kompleksni je splet faktičkih i kontrafaktičkih elemenata koji zahvaljujući harmonizirajućoj snazi semantičko-logičkih i spoznajnih mehanizama u svijesti subjekta poprima odlike uređena konceptualnog prostora. Zahtjev je suvislosti takve slike da se u nju uključene značenjske razlike podvrgnu mentalnome povezivanju, a slijedom toga i konceptualnoj integraciji koja postupno rezultira njihovim pretapanjem. Motor tog procesa čine temeljne operacije značenjskog povezivanja, one analogijske, koje vode i metaforičkome prijenosu značenja, rasprostranjenu u jeziku i razvidnu u govoru svakodnevice, koje se odvija iz smjera izvornih domena prema onim ciljanima.

Kada npr. kažemo da putujemo kroz život, da smo na tome putu zastali ili se spotakli, naišli na prepreku ili je uspjeli svladati, uspostavljamo analogijsku relaciju između izvorne konceptualne domene 'putovanje' i ciljane domene

⁴ Riječima Stuarta Halla, »u srcu su značenjskoga procesa u kulturi [...] dva povezana 'sustava reprezentiranja'. Prvi omogućuje pridruživanje značenja svijetu putem konstruiranja skupa korespondentnosti ili lanca ekvivalencija između stvari – ljudi, predmeta, događaja, apstraktnih ideja itd. – i našeg pojmovnog sustava, odnosno konceptualne mape. Drugi ovisi o konstruiranju skupa korespondencija između naše konceptualne mape i sustava znakova, uređenih i organiziranih u razne jezike koji zamjenjuju, odnosno reprezentiraju same pojmove.« (Hall, str. 19) U lancu suodnosa i njima generiranih prijenosa, reprezentacija se stoga tek može pričinjati ekvivalentnom predmetu, no ona je nužno interpretativni produkt procesa pridruživanja nekoga (od mogućih) značenja pojmu i pridruživanja toga pojma znaku, pri čemu je i samo pridruživanje subjektivni, modifikacijski moment. Sam predmet tako biva doznačen suženoj perspektivi izvršena značenjskoga izbora i tek je naizgled, ili privremeno, fiksiran pridruženom mu definicijom.

'život', da bismo apstraktniji pojam mapirali onim konkretnijim – razložili ga na sastavnice, organizirali ga i posredstvom onog iskustveno zornijeg prizvali razumijevanju. Proces mapiranja po svojoj je naravi selektivan i asimetričan, temeljen na konceptualnim analogijama, pa tako u navedenu primjeru kretanje kroz vrijeme, od rađanja prema smrti, možemo poimati kao kretanje u prostoru, odnosno kao putovanje: osoba koja se kreće kroz život tumači se kao putnik; na tom 'putovanju' životne ciljeve označavamo kao stanice na trasi životnog kretanja; životne su poteškoće fizičke prepreke koje nastojimo ukloniti, svladati ili zaobići; životne odluke povezane su s dilemama, a dileme su raskrsnice; birajući putove možemo zalutati ili stići do cilja itd. Riječ je, razvidno je, o konceptualnome razlaganju jednog pojma drugim, razlaganju koje omogućuje dubinsko slijevanje značenjskih tijekova u jeziku i njihovo grananje u brojnim smjerovima, slijedom kojeg domene međusobno srastaju i zadobivaju nove značenjske odlike unutar jezično kreiranih značenjskih kompleksa.

8

Konceptualna metafora tako nadilazi jezik i prožima ga kao objedinjujuća silnica koja pripomaže spoznajnim procesima (osvjetljavanju pojmova, njihovoj organizaciji, uspostavi fokusa, praktičnoj redukciji, prizivanju i kontekstualizaciji te dodatno i sugestivnosti), podjednako kao i strukturiranju pojmova i kompleksnih polja znanja, pripomažući ujedno i kreiranju slike svijeta koja se slijedom povezivanja domena, značenjskih prijenosa i uspostave novih domena uslijed konceptualnog pretapanja (*conceptual blending*) promovira u koherentnu strukturu sačinjenu od brojnih u nju unesenih i u njoj pretopljenih značenjskih komponenti, koja kao takva tvori i ideju svijeta.

U većini slučajeva posežemo za riječima i konstruiramo fraze bez imalo svijesti o njihovoj metaforičnosti. Kada govorimo o mjestu u knjizi, o mjestu u filmu ili o kakvu mjestu u vlastitoj svijesti, isto kao kad govorimo o granicama neke discipline, o granicama mogućeg ili o granicama pristojnog ponašanja, komuniciramo jezikom koji s pravom smatramo doslovnim, jer on uistinu to i jest, premda je ujedno i metaforički uspostavljen.⁵ Gotovo

⁵ U diskusijama o doslovnosti pojavljuje se barem pet pristupa toj problematici (koji se u nekim dijelovima preklapaju). Tako se govori o konvencionalnoj doslovnosti (koja se kontrastira poetskoj uporabi jezika, pretjerivanju, implicitnom iskazu i sl.); o tematskoj doslovnosti (koja se tiče prepoznavanja uobičajenih formi kojima se označavaju određene teme); o nemetaforičkoj doslovnosti (kao o jeziku izravnih značenja u kojem se jedna riječ odnosno pojam nikada ne razumijeva u terminima druge riječi ili pojma); o istinosno uvjetovanoj doslovnosti (koja se tiče traganja za jezikom koji odgovara mjeri svijeta te upućuje na predmete koji su istiniti ili lažni); i o nekontekstualnoj doslovnosti (koja tumači doslovno značenje nezavisno od značenja koja riječ može zaprimati u situaciji komuniciranja, tzv. nulti

da je nemoguće iz jezika izolirati doslovnost koja ne bi bila i metaforički označena, premda bi zacijelo bilo pretjerano tvrditi da je sav jezik, u svim svojim aspektima, metaforičan. Nemetaforičkim zasigurno možemo smatrati pojmove izvedene izravno iz senzornomotoričke sfere, dakle bazične kategorije, imajući dakako u vidu da su i ti pojmovi podložni metaforičkom preoznačivanju, bilo da je riječ o prijenosima temeljenim na funkcionalnim analogijama ili o unosu kulturnih referenci koji također mogu proizvesti značenjske pomake.

Konceptualna metafora je spoznajno-jezični fenomen koji funkcionira u okvirima jezičnih uporabnih standarda, premda je ona istovremeno i sredstvo njihova probijanja, pa je zacijelo nemoguće povući strogu granicu između standardnog i nestandardnog iskaza. Tu granicu, naime, ne određuje sam jezik koliko govorni uzusi neke zajednice. U okvirima onoga što posredstvom svoje izvornogovorničke jezične kompetencije prepoznajemo kao standardiziran oblik kazivanja sukladan nekoj od sferi stvarnosti kojoj se primjeruje i određen vid jezične uporabe (stil) – bilo da je riječ o jeziku svakodnevice ili o jeziku struke, o političkom govoru, o govoru crkvene zajednice ili možda o govoru kakve specifične društvene skupine (recimo feminističkom, *gay* ili nekom drugom) – sve što s lakoćom razumijevamo i ne detektiramo kao odklon od uspostavljenih obrazaca (oblikovnih, terminoloških i inih) specifičnih za pojedine jezične stilove, ima za nas vrijednost doslovnog kazivanja.

Takav pristup pitanju doslovnosti odbacuje apriorističko utvrđivanje značenja koje ne pripada jeziku stvarnosti nego rječnicima i raznim priručnicima koji s izvanjskih pozicija društvenog ustroja interveniraju u jezik težeći ostvarivanju standardizacijskih učinaka. I najdiscipliniranija uporaba jezika kojom bismo svjesno izbjegavali svaku višeznačnost teksta koji proizvodimo i nadalje ostaje obilježena kognitivno konstitutivnim momentima imanentnim jezičnome fenomenu, i to na strani onoga koji formira poruku (sve ako je u pitanju i svjesno depersonalizirana rječnička definicija) i na strani onoga koji je prima. Takva uporaba učinkovito i svrsishodno reducira višeznačnost, no nikad je do kraja ne može ukloniti. Iza gotovo svake riječi

kontekst). Figurativni se jezik u svim ovim slučajevima tretira kao kršenje komunikacijskih normi. No potrebno je imati u vidu da je polisemičnost samog pojma doslovnosti već i po sebi figurativne naravi, tj. da se doslovnost u praksi primjenjuje intuitivno i kontekstualno, kao i to da je ona povezana s polazištima koja se utemeljuju na identitetu i kulturnoj pripadnosti govornika (npr. veća mimoilaženja postoje oko pojma 'kritika' negoli oko poimanja iskaza »Kritika je djelatnost kaljenja čelika«).

i jezične konstrukcije potencijalno se pomalja njezin metaforički naboj, a s njime i neko drugo moguće značenje.

Standardi su sveprisutni i mi ih upoznajemo, svladavamo i primjenjujemo kako bismo se snalazili u konstruiranu svijetu. Nešto postaje ispravnim tek u odnosu na standard, na kakvo pisano ili nepisano pravilo koje se izravno ili neizravno predstavlja kao istinosni zahtjev uspostavljen u obranu same 'prirode stvari'. Standardi pristižu i djeluju na svijest iz sfera utjecaja (državnog, institucionalnog, obiteljskog) i djeluju u pravcu društvene amalgamacije razlika, odnosno kulturno motivirane značenjske strukturacije. Termin strukturacija posuđujemo iz šire problematike studija razlike⁶ da bismo njime uputili na jezik i na mehanizme koji ga podupiru s aspekta njihova konstrukcijskog djelovanja, koje vodi uspostavi identitarnih oznaka predmeta, ljudi, mjesta, grupa, nacija, kultura. Tijekom toga intrinzično kognitivnoga i ekstrinzično lingvističkoga, no ujedno i kontekstualno zavisnog procesa, provodi se identifikacija svega sličnog i svega različitog, da bi se slijedom mapiranja značenja i organizacije njihovih distinktivnih obilježja pojmovi uobličili i našli svoje mjesto unutar ustroja. Individualni svjetovi tako nalaze svoje mjesto u onom društvenom (i obrnuto), a stabilnost se tog suodnosa održava kroz kontinuirane pregovore o značenjima koji poprimaju oblik socijalnog dijaloga u svim sferama života zajednice.

10

Standardi ne pridonose samo ujednačavanju već i automatizaciji uporabnih oblika, metaforiziranih i onih nmetaforiziranih, kao i s njima povezanih značenja. Standard je svojevrсна granica na koju se oslanjamo pri razvrstavanju pojava s kojima se susrećemo na one općeprihvaćene, koje s lakoćom razumijevamo i automatski procesuiramo, i na one nestandardne, neobične, koje izazivaju čuđenje, zbunjenost, a nerijetko i nerazumijevanje. Ono što značenja čini doslovnima nije njihova objektivna relacija prema svijetu, već njihova uzusom podržana te u tom smislu nedvosmislena relacija prema našem svijetu, prema sustavu pravila (uzusa, tradicija) pomoću kojih je taj naš svijet konstruiran, takvih značenja koja smo – kao stanovnici toga i takva svijeta – usvojili, u sebe pohranili i s njima se poistovjetili.

Delimitacija pojava na doslovne i nedoslovne, isto kao i ona na vlastite i tuđe, na prirodne i neprirodne, na normalne i nenormalne, obične i neobične ne proizlazi toliko iz objektivnih relacija koliko iz subjektivnih

⁶ U svojoj knjizi *Difference* Mark Currie rabi pojam strukturacije kako bi njime upozorio na djelovanje jezika u kognitivističkim i lingvističkim okvirima posredstvom identifikacije istosti i razlika koje rezultira uspostavom pojmova unutar granica označenog. Usp. Currie, str. 5.

pozicija tjelesnih bića koja pripadaju određenu vremenu i prostoru, koja se poistovjećuju sa standardima u koje su uronjena i poopćuju ih. No granice se standarda, pred unutrašnjim izazovom svega rubnog i anomalnog, kao i pred izvanjskim pritiskom svega tuđeg, neprestano naprežu. Iz konvencionalnih metafora gradimo i razumijevamo nove, drukčije i nekonvencionalne metaforičke prostore, one koji su uvijek u nastajanju i koje kreiramo kako bismo prokročili putove novim perspektivama i novim spoznajama.

Ako je ono što nazivamo svijetom – svijet, što onda biva s pojmom prirode? Pod pojmom prirode razumijevamo svekolik od čovjeka netaknut prostor bivanja – »ukupnost materijalnog svijeta, svemir i sile koje u njemu sudjeluju, sve postojeće po sebi bez čovjekova rada«, kao i »ukupnost klimatskih uvjeta s biljnim pokrovom i plodnošću, krajinu«. No moguće su i uže, situacijske referencije na prirodu kao na »kraj izvan gradskih naselja« ili pak na »bit, osnovno svojstvo koga ili čega«, odnosno na »urođeno svojstvo ili ukupnost svojstava, karakter, ćud, narav, temperament«, a to može biti i »naziv školskog predmeta u kojem se proučava priroda; prirodopis«. ⁷ U najširem shvaćanju, dakle, prirodom označavamo sve što nije djelo čovjekovih ruku, da bismo se u užim primjenama pojma ograničili tek na dijelove krajolika, ili pak na kakvo stanje stvari ili pojava po sebi, shvaćenih nezavisno od našega utjecaja. No kako obuhvatiti sve i kako dokučiti stanja po sebi?

Koncept prirode je kumulativan; on podliježe učitavanju svih već iščitanih dijelova, kao i onih koji će tek biti iščitani, koji čine sastavnice toga složenog i stalno rastućeg sustava znanja i opažaja. Sve su sastavnice pritom u međuzavisnu odnosu, koji koncipiramo logikom opažajnih veza među pojavama nastojeći ih pomiriti s unutrašnjom logikom koju razotkrivamo učeći i spoznavajući. Prostorni okvir osjetilno dohvatne materijalne stvarnosti, dopunjen idejom svemira i sila koje u njemu vladaju, raščlanjuje se u sustave uspostavljenih uzoraka koji i sami uključuju druge, niže sustave, i dio su viših, nadređenih im sustava. Slika je prostora delimitirana kriterijima gledišta uvjetovana pozicijom središta koju doznačujemo sebi: sve što se podastire neposrednoj interakciji s našim osjetilima asimilira ono 'ispod' i ono 'iznad'. To 'ispod' i 'iznad' izmiče oku i zaprema sfere specijaliziranih znanja: tvori mikrosustave, odnosno makrosustave, koji izmiču s rubova prostorno uspostavljenih predodžbi tvoreći njihov apstraktni okvir. Središtu pojma pripada mapa segmentirana prostora kao sustav reprezentacija kojima označavamo svoje osjetilno dohvatno obitavalište: planet Zemlju. To je mapa

⁷ Usp. Anić, str. 792–793.

tla po kojemu gazimo, voda koje nas okružuju, neba koje nas natkriva, flore i faune koje nastanjuju prostor. U taj prostor dopiru i silnice iz mikroprostora i makroprostora, tvoreći u njemu klimatske uvjete i životne cikluse, podastirući efekte svoga nevidljivog postojanja čovjekovim osjetilima.

Mi smo podjednako i biološka i civilizacijska bića, ukliještena u procjep vlastitih mentalno kreiranih svjetova, suočavamo se s brojnim teškoćama svoga nužnog samopodvajanja. Dok je odmak koji zauzimamo spoznajna nužnost koju moramo i, dakako, trebamo slijediti da bismo spoznavali, uspostavljena hijerarhija je nusprodukt spoznaje koji opterećuje svijest kompleksom nadređenosti kojim je označen ljudski odnos spram prirode, no podjednako tako i spram sebe. No bez obzira na pozicije koje doznačuje sebi, ljudski je um nedjeljiv od tijela, o tijelu ovisi i njime je determiniran. Već je i sama hijerarhizacija, kao pojam, posljedica tijela u kojem se začine orijentacijska metaforika⁸ posredstvom koje se onome što konceptualiziramo kao 'gore' doznačuju pozitivni vrijednosni atributi. O tome da ono 'gore' smatramo dobrim, a ono 'dolje' lošim, svjedoči i jezik u koji je upisan sustav vrijednosti konstruiranih upravo po tome ključu. Ostvarujemo 'visoke' ili 'niske' rezultate, zauzimamo 'visoke' ili 'niske' položaje na društvenoj ljestvici, na visini smo svojih zadataka ili smo ispod očekivane razine, kada smo sretni – skačemo uvis ili čak i letimo, a kada smo tužni – povijamo se ili tonemo. Kulturna metaforika nasljeđuje taj sustav, pa je tako koncept raja povezan s visinom, a koncept pakla s podzemljem: Bog je iznad svih i živimo u nastojanju da ga dosegnemo; stremimo uvis da bismo nadmašili svoju zemaljsku skučenost; kada umiremo, vraćamo se zemlji ...

Orijentacija je povezana s tijelom, s idejom i s potrebom tjelesnoga kretanja. Prostor prirode je jedinstven, povezan, pa ga stoga raščlanjujemo na entitete (brda, doline, mora, otoci) koje smo u njemu prepoznali i definirali, koje izdvajamo iz opće povezanosti prostornih pojava kako bismo sam prostor artikulirali i pridružili mu značenja. Segmentacija se prostora uspostavlja kao sustav sličnosti i razlika, pri čemu se sličnosti grupiraju u pojam (npr. otok), a razlike služe da bi se pojam omeđio granicama (otok prestaje gdje počinje more). Priroda obiluje prepoznatljivim entitetima zajedničkih

⁸ Za razliku od strukturne metafore koja se služi jednim konceptom da bi njime tumačila drugi koncept, orijentacijska metafora organizira čitav sistem koncepata pomoću nekoga drugog sistema. Većina se orijentacijskih metafora tiče prostorne organizacije, kao u: 'Biti sretan je gore' (Bio sam na sedmom nebu; Lebdim na oblacima; Danas sam na visini), odnosno 'Biti nesretan je dolje' (Potonuo sam u loše raspoloženje; Sravnili smo ga sa zemljom; Ne uspijevam se osoviti na noge, tako sam nisko). Usp. Lakoff i Johnson, 1980; 1999.

odlika, uzorcima koji se u njoj ponavljaju i koje možemo svrstati u bazične kategorije – one koje kognitivno procesuiramo na temelju prepoznavanja zajedničkih oblika i s obzirom na motoričke radnje koje u interakciji s njima poduzimamo.

Parcijalnost ljudskog motrišta nastojimo prevladati povezivanjem entiteta i sintetskim mišljenjem, no cjelina, dakako, uvijek izmiče ljudskome uvidu. Samo pak motrište neumitno uvodi kriterij subjekta u artikulaciju svakoga pojedinačnog značenja, pa i sagledane 'cjeline'. Svaka definicija koja teži zahvaćanju nečega u svojstvu u kojem ono jest, neovisno o promatraču, u konačnici je procjena nekog stanja kakvo ono jest s obzirom na mentalno istisnutu relaciju tijela i promatrane pojave. Neumitna posljedica te relacije jest da ona nužno generira i kvalitativne oznake. Spram prirode nipošto nismo ravnodušni: ona nas opskrbljuje životnim resursima ili nam ih uskraćuje; ona nam podaruje blagotvorne uvjete ili nas ugrožava; ona nas, u konačnim efektima povezanim s izgradnjom naše socijalne stvarnosti na njezinim pretpostavkama, može učiniti bogatima ili siromašnima, privilegiranima ili zakinutima, sretnima ili nesretnima. Sve se to, dakako, tiče naših tjelesnih stanja i našeg nastojanja da prirodu prilagodimo svojim tjelesnim potrebama, da u nju fizički interveniramo ne bismo li za sebe od nje izvukli što više i što bolje u okvirima svega onog što nam ona može pružiti – s projiciranim aspiracijama koje nerijetko teže i dohvaćanju efekata ponad tih okvira – u neprestanu nastojanju da izbjegnemo moguće neželjene posljedice.

Jezik tako posredno svjedoči o prirodi kao o spoznajnom poticaju, o angažiranu, tjelesnom odnosu čovjeka spram prirodnih fenomena, o intrinzičnoj uključenosti ljudskog bića u pojam iz kojega se po doslovnoj definiciji koju je sam sastavio isključuje svako ljudsko djelovanje. Povezanost uma i tijela, odnosno tijela i prirode, zabilježena je u jeziku i iz njega se iščitava tragovima u njega upisanih metaforičkih svjedočanstava kojima se riječi i fraze organiziraju u semantičke snopove, koji pak – posredstvom istisnutih slikovnih označitelja – tvore kongruentne značenjske cjeline.

Shvaćajući jezik u njegovu praktičnome svojstvu sredstva spoznavanja vanjskog svijeta, identificirajući se s njime u aktu promatranja svega izvanjskog, gubimo iz vida da je i on sam predmet te da smo i mi sami predmet u tome predmetu. Kao što to svagda biva sa svime što nam zbog blizine izmiče – što poput svojih lica razabiremo tek u luku pogleda posredovana nam vlastitim odrazom, pogleda koji nam se vraća iz smjera zrcala proizvedeći vidljivost onog što inače ne vidimo – podjednako i jezik svakodnevice izmiče svijesti svojih govornika, povratno je dozivajući iz zrcalnih pozicija.

Jezični svijet je svojevrsno zrcalo stvarnosti, no takvo zrcalo s kojim smo srasli, kojemu i sami pripadamo kao jezična bića. Jezik je svrsishodan, jer kroza nj razabiremo značenja svih pojava od kojih smo se, putem njega, uspjeli odmaknuti i kroza nj ih sagledati. No manjka mu svrsishodnosti u pogledu odmaka od pojava generiranih samim činom udaljavanja, onih nastalih u jezičnome svijetu, lišenih korelata u onome predmetnom. Da bismo mogli podvrgnuti shvaćanju tu zrcalnu konstrukciju, razlučiti efekte 'lomova svjetlosti' od reprezentacija stvarnoga, upućeni smo na to da konstruiramo dalje, da proizvodimo uvijek nova zrcala koja pozicioniramo pod različitim kutovima u odnosu na svijet, ne bismo li uspostavili i nove perspektive pristupanja fenomenima koji nas zatiču u razjedinjenu okruženju koje doživljavamo kao svoju brojnim kontradikcijama opterećenu stvarnost.

Literarnost je potencija ljudskog uma koji susret tijela i svijeta uvezuje u priču posredstvom koje izvršava operacije identificiranja, međusobnog diferenciranja i kategoriziranja predmeta, kao i njihovih svojstava i međusobnih relacija. Projiciranje, povezivanje, deduciranje, anticipiranje, konceptualna integracija – standardne su mentalne operacije kojima se služimo u razrješavanju problemskih situacija svoje svakodnevice. Svi ti kontrafaktički iskoraci vode neprestanu formuliranju teza o ishodima mogućih scenarija, povlačenju analogija, izvođenju generalnih sudova iz ograničenog broja događajnih uzoraka i sl. i kvalificiraju nas za razumijevanje imaginativnih svjetova, no podjednako tako i za njihovu tvorbu.

Kada pripovijedamo o vremenu kao da je riječ o linearnu slijedu, tada projiciramo ideju specijalnosti na pojam temporalnosti, povezujući ih u tzv. strukturnu metaforu⁹ (kao u iskazu: »Gotovost ili negotovost neke radnje određuju se međusobnim odnosom dviju točaka na vremenskoj crti: vremena zbivanja i vremena odnošenja«).¹⁰ Kada djela i misli nazivamo monumentalnim, velikim, a teorije protežnim, rastezljivim, krutim ili širokim, ili pak ljudske postupke krupnim ili sitnim (kao u poruci iz Tao Te Chinga:

⁹ Kao tipičan primjer konceptualne metafore i njezine razloživosti na strukturne dijelove, Lakoff i Johnson (1980) navode konceptualnu metaforu koja dovodi u relaciju pojam rasprave i pojam rata, kao u iskazima: Tvoje su tvrdnje *neobranjive*; Napao je sve moje slabe točke i moja je teza *pala*; Svojom je kritikom *ciljao točno u središte problema*; Uvijek se *povučem* iz prepirke s njime, jer on se služi najoštrijim strategijama; *Oborio je sve moje argumente*; Pucao je po njima iz svih oružja sve dok nisam posustao; Njoj u svadi nikad ne uzmanjka *otrovnog streljiva*.

¹⁰ Rečenica preuzeta iz sažetka članka Sunila Kumara Bhatta *Pojam gotovosti u glagolskim vremenima hrvatskog jezika: gotova i negotova vremena*. U: »Suvremena lingvistika«, 53/2002.

»Mali čovjek misli da su sitna dobročinstva nevažna, pa ih ne čini; misli da su sitna zlodjela nevažna, pa se ne suzdržava od njih. Tako se njegovo zlo nagomilava dotle da se više ne može prikriti, a njegova krivnja raste dok ne postane neoprostiva«), vršimo projekciju svojstava materijalnih entiteta na apstraktne pojmove i služimo se tzv. ontološkom metaforom¹¹ kao sredstvom njihova oprisućivanja. Uspoređujući pak prostorno i vremenski odijeljene događaje, povezujući ih i pretapajući, objedinjujući raznolika i raznorodna iskustva u značenjske cjeline iz kojih izvodimo nova značenja i konstruiramo teorije, uspostavljamo konceptualno integrirane konstrukte povijesnoga znanja koji se posredstvom događajnih sučeljavanja i izvođenja ispisuju kao povijest spoznaja i značenja koja smo, u traganju za smislom, interpretativno i imaginativno iz njih polučili.¹²

Književnost se uspostavlja s onu stranu konvencija, kao spoznajni iskorak osiguran odmakom od aktualnog svijeta. Ona iziskuje mentalno prekoračenje u svijet za koji znamo da nije stvaran, no koji nudi fenomenološke refleksije stvarnoga svijeta u kojima se, uz samu stvarnost, ogleda i kontinuirana potreba kreativnog uma za propitivanjem i preispitivanjem smisla svojeg bivstvovanja. Drugi i drukčiji spoznajni konstrukti mogu biti srodni književnosti u svojoj nakani da kreiraju značenja putem odmaka, sinteze i metaforičke uspostave integriranih konceptualnih prostora putem kojih jezik kulture virtualno¹³ nadrađa svoje tematske poticaje, no oni se nikada ne mogu posve oti svojoj osnovnoj funkciji referiranja na predmetnost. Književna se razlika temelji na fikcionalnoj naravi polazišnih premisa književnih svjetova, na suspenziji inhibitorске svijesti o stvarno mogućem.

¹¹ Pod pojmom ontološke metafore Lakoff i Johnson (1980) razumijevaju nekoliko kategorija: metafore supstancije i entiteta, metafore spremnika, personifikaciju i metonimiju.

¹² Klasičan je i ilustrativan primjer konceptualne integracije novinsko izvješće o »utrci« između katamarana i jedrilice koju analiziraju Fauconnier i Turner (Fauconnier i Turner, 1994; 1995; Turner, 1996).

¹³ I sam se tekst, ističe Marie Laure Ryan (1999) u raspravi u kojoj sučeljava pitanja kompjutorskih tehnologija i književne teorije, kao mentalni objekt i lingvistički artefakt uspostavlja kao virtualni korelat nečega što je od njega odvojeno, iako poniče iz aktualizacije procesa mišljenja. To navodi na zaključak da je proces virtualizacije objekata u samom srcu spoznajnog procesa, odnosno da je tekst »generator mogućih svjetova, interpretacija, namjeni, iskustava« (Ryan, str. 96), što već i samo po sebi čini ideju virtualnog neodvojivom od svega što konstruiramo, aktualiziramo i na koncu postvarujemo pridružujući tome i atribut istinitog. Predmete, naime, virtualiziramo da bismo ono što o njima spoznajemo usmogli aktualizirati: »Znanje koje stječemo istražujući što je potencijalno omogućuje korisniku da ovlada mogućim i da kontrolira razvoj stvarnoga.« (Isto, str. 95)

Književna je konstrukcija značenja – za razliku od drugih produkata inventivna uma – lišena svake obvezujuće relacije spram konkretnih pojedinačnih fenomena: spram događaja koji su se uistinu zbili, spram pojava i predmeta koji uistinu postoje ili su postojali. Lišena izravnih referencijalnih aspiracija na predmetni svijet, književnost ne pridružuje značenja predmetima, već ih od njih apstrahira da bi se njima poslužila u onestvarivanju predmetnosti. Književna se značenja vezuju uz predodžbe koje imamo o predmetima, a ne uz samu predmetnost. Sve ono što bi jezik svakodnevice uobličio modalima, književni iskaz komprimira i preoblikuje u asertivni govor svijeta u kojem se književno postojanje ne dovodi u pitanje: faktički utemeljeno 'kao da' metamorfizira u kontrafaktičko prihvaćanje književnoga 'jest'. U onestvarenu svijetu, onestvarena stvarnost je ona jedina i ima se smatrati stvarnom u uvjetima dragovoljno suspendirane svijesti subjekta o vlastitu pripadanju fizičkoj stvarnosti.

16

Inverzno se obrušavajući na spoznajni proces, mentalnim putovima dosežući osjete, značenja proizvedena u fikcionalnome prostoru zaživljavaju u stvarnosti kao kontrafaktički generirani spoznajni impulsi faktičke snage, kao potencijalni čimbenici realnih mijena. Stvarnost, viđena kroz prizmu vlastite onestvarene slike, bila ta slika realistički joj vjerna, naturalistički iskrivljena ili nadrealistički preoblikovana, obogaćuje se novim dimenzijama značenja generiranim snagom književnih artefakata – a time i sama prestaje biti istom. Kao što svijet, posrednim putovima, utječe na književnost, tako i književnost, posredno, utječe na svijet; otjelovljeni je um posrednička instanca koja povezuje sve naše svjetove.

Semantička razlika između književnog i neknjiževnog iskaza povezana je, dakako, i s oblikovnom identifikacijom književnih artefakata, odnosno s njihovim distingviranjem od drugih jezičnih proizvoda na razini njihove pojavnosti, s aspekta prepoznatljivih oblikovnih parametara koji tvore isto tako prepoznatljive uzorke – književne ili drukčije. U pragmatiki svakodnevice, svaki je oblik, jezični i izvanjezični, determiniran osnovnom funkcijom koju uglavnom s lakoćom s njime povezujemo, iako mu mogu biti pridružene i druge funkcije. Funkcija već i sama po sebi predodređuje oblik, odnosno isključuje one oblike koji ne mogu osigurati njezinu svrsishodnost. Kao što tekućinu ne možemo zadržati na ravnoj plohi, nego trebamo za to oblik zdjele, tako nam i za formuliranje naredbe treba sažeta forma i imperativna konstrukcija, a ne kondicionalima opterećena verbalna elaboracija. Analogno, možemo smatrati da su jezični oblici, kao uostalom i svi drugi oblici, već i sami po sebi sadržajno označeni time što znamo da se radi o naredbi, molbi, izvješću, ljubavnoj izjavi, prijetnji ...

No možemo li smatrati da su i umjetnička djela funkcionalno označena? Koliko se aspekt funkcionalnosti može ticati njihova oblikovanja? Razlikuju li se književni oblici od drugih oblika, kako se to često običava misliti i isticati, odsutnošću svake namjene?

Povezanost funkcije i oblika ne razabiremo samo u jezičnim proizvodima nego još i zornije kada je riječ o oblikovanju predmeta iz drugih materijala. Drvena stolica, na primjer, ne mora biti određene boje, no svakako mora biti stabilna; isto tako, ona ne mora imati rukohvate, pa ni naslon, no svakako mora imati sjedište. Slično je s jezičnim oblicima: malo je vjerojatno da će beskonačni traktat efikasno poslužiti kao prijetnja ako nam je nakana koga zastrašiti i odvratiti ga od nekog neposrednog nauma; strogom naredbom nećemo pobuditi milosrđe, pa je u takvu slučaju svrsishodnije moliti nego prijetiti; svrha je žalbe promijeniti neko stanje, što se zacijelo neće postići pohvalom toga stanja itd. Funkcije su, kao i oblici koji su njima određeni, odjelotvoruju na različitim razinama konceptualizacije svijeta, povezanima s razinama svijesti i stupnjevima apstraktnosti pojmova koji reprezentiraju same oblike. Ako o stolici razmišljamo kao o predmetu na kojemu sjedimo, tada je riječ o produktu temeljne svijesti koja proizvodi bazičnu kategoriju. Sam se predmet funkcionalno prilagođuje zahtjevima suodnošenja oblika i motoričkih pokreta povezanih s radnjom sjedanja/sjedenja, a ta je funkcija izvedenica same bazične kategorije. Višefunkcionalni predmeti integriraju različita polja znanja i različite s njima povezane svrhe u sam predmet, a iz njih izvedeni pojmovi rezultat su konceptualne integracije različitih značenja (npr. 'sjedenje' – 'zdravlje' – 'lijepo'), pa tako i funkcija. Pojam se potencijalno unedogled diferencira ('režiserska stolica', 'stomatološka stolica', 'električna stolica', 'klavirska stolica', 'stolica za ljuljanje', 'zvučna stolica' itd.), ili se pak simbolički preoznačuje (Sveta stolica), metonimijski terminologizira ('stolica' kao pojam povezan s probavom) ili idiomatski metaforizira (kao u iskazima: »Klima mu se stolica«, »Boriti se za stolicu«, »Ostati bez stolice«, »Izmaknuti komu stolicu«), a sve to s podjednakom razumljivošću i u skladu s uzusima različitih struka, sfera djelovanja i s njima usklađenih govornih stilova, pa tako i u skladu s civilizacijski prepoznatim svrhama koje se u dinamici socijalnog prostora i najrazličitijih individualnih i društvenih potreba grupiraju i na različite načine integriraju s osnovnom funkcijom sjedenja kojom je označena polazna, bazična kategorija, pa tako i sam osnovni naziv: 'stolica'. No jesu li i *Stolice* iz naslova dramskoga djela Eugènea Ionesca na isti način, izravno ili posredno, povezane s funkcijom sjedenja?

Dakako, na neki način one to sigurno jesu, jer sama je riječ izvučena iz jezika, što njezino temeljno značenje, pa tako i svrhu označena predmeta,

čini nezaobilaznim. No povezanost sjedenja s Ionescovim književnim stolicama ne tiče se ostvarivanja funkcije sjedenja. U Ionescovu tekstu riječ je o onestvarivanju funkcije sjedenja (na stolicama, doista, ne sjedi nitko), pa tako i o onestvarivanju pojma koji je u govoru svakodnevice oznaka predmeta određene namjene. Predmet koji ne služi svrsi gubi svoje predmetne oznake, da bi se u konstelaciji književnoga svijeta tako ogoljela riječ uzmogla referencijalno preusmjeriti na drugi pojam – na pojam odsutnosti, na 'ništa' – i da bi, s onu stranu svih s njome povezanih svakodnevnojezičnih uporabnih konvencija, poprimila novu, spoznajno relevantnu, simboličku težinu i svoj groteskni podtekst.

U Ionescovu antiteatarskome 'ništa' prazne su stolice središe metafizičke praznine koju namjesto stvarnog sadržaja ispunja odsutnost svega – gostiju, cara, Boga, materije, svijeta. To 'ništa' – jezično označeno stolicama, a figurativno svime što s njih i iz komunikacije na sceni izostaje – pogubna je poruka generirana pozicijom te 'antimetafore' u konceptualnom polju dramskog svijeta koji tematizira čovjekovu izoliranost (simbolika pustog otoka i kule) i njome generirane pričine (goste), korelirajući s idejom umjetno konstruirane socijalne stvarnosti i pojedinačnih mentalnih svjetova koji se napučuju značenjima lišenih veza s društvenom, ali i sa svakom drugom mogućom stvarnošću. Protagonisti drame, Stari i Stara, simbolične su kreature sudbinski zarobljene u izoliranu prostoru socijalne iluzije iz koje ne izostaju samo druga bića nego uistinu i sam svijet kojemu se obraćaju nemuštim iskazima, iskazima koje u njihovoj nemušlosti nadmašuje tek nijemost govornika zadužena za odašiljanje 'poruke'. Taj svijet je, kao i gosti, nazočan isključivo svojim izbivanjem; to je virtualan i nedohvatan horizont kojemu likovi streme, no od kojeg se – onestvarujući vlastite potrebe i nakane – nepovratno i tragično udaljuju.

Stilski iskorak koji značenja otrgava od predmetnih konvencija i od predmetnih funkcija ne tiče se toliko metaforizacije na nivou jedne riječi ili fraze, koliko remetaforizacije samoga jezika, koja je rezultat preispisivanja doslovnosti i svega što ona u sebi pohranjuje u skladu s pravilima hipotetičkoga svijeta. Taj svijet stoga mora biti izgrađen u svakom svojem aspektu, pomno oblikovan, kako bi bio kadar generirati pravila svojeg iščitavanja koja će se reflektirati na svako u njega ugrađeno značenje, što pak rezultira virtualizacijom sveukupna u njemu sadržana jezika i preoznačivanjem svih sastavnica koje prethode njegovu recepcijskom postvarivanju. U svijetu *Stolica* sve postaje metaforom, ne samo pojam stolice: otok je metafora nedostupna mjesta, kula je metafora neprobojnosti svijeta koji je u nju pohranjen, Stari i Stara metafore su ljudske osamljenosti i otudjenja, car je metafora vlasti i

poretka, nijemi govornik metafora je lažne komunikacije, skok kroz prozor metafora je nerazrješivosti tjeskobnoga stanja ... Pravila preoznačivanja svih u djelo uključenih značenja sadržana su i u samu obliku drame, u Ionescovoju dosljedno provedenoj antiteatarskoj koncepciji, koja se odriče zapletanja i raspletanja dramske radnje; koja svoj zaplet gradi na nesporazumu i time ostvaruje ironijske odmake; koja svoj smisao ispreda iz besmisla miješajući u njemu realno i irealno; koja dramsko kretanje oblikuje dinamikom kontrastnih detalja kroz koje se na očuđujući način uvijek iznova sučeljavaju planovi faktičkog i iluzornog i uvijek iznova ispisuje praznina dramskog zbivanja, pa tako i ljudskog bivanja, da bi puninu svog značenja posredovala porukom o grotesknoj uzaludnosti ljudskog življenja. U Ionescovu se dramskome zrcalu iščitava dijagnoza oboljela svijeta, metaforički posredovana stilskom snagom dramskih antipostupaka kroz koje se ne ogleda vanjsko, već čovjekovo unutrašnje, rastrgano lice, a s njime i patološka zastranjenja u sferi ljudske interakcije i komunikacije koja se povezuju s hinjenim vrijednostima i s hinjenim događanjima. Antiteatarska stilematika čini razvidnima stanja skrivena ljudskome opažaju, ona koja ne vidimo ili ne želimo vidjeti. Proces je to koji deautomatizira percepciju, aktivira um, potiče emocije i posredstvom uma zaživljava u tijelu; posljedica čina virtualnog iskoračenja iz predmetnog svijeta u kojem jesmo u imaginativni svijet koji prihvaćamo, a koji nas vraća onoj istoj predmetnosti iz koje smo iskoračili i kojoj iznova, unaprijedene svijesti, pristupamo kao nečem izmijenjenom i drukčijem. Književna se poruka aktualizira kao nešto spoznato (umno) i doživljeno (empirijski i tjelesno), a tako se ostvaruje ono što uistinu i jest funkcija književnog djela: spoznajni učinak. *Stolice* su metaforički, spoznajni konstrukt koji se ne referira na puki predmet, već koji se predmetom služi kako bi se njime referirao na spoznajnog subjekta, na svijet koji on stvara i u kojem se odvija njegovo postojanje.

Književni svijet možemo shvaćati kao složenu konceptualnu domenu koja se uspostavlja na arbitrarno selektiranoj polazišnoj premisi (u slučaju *Stolica*, primjerice, to je koncepcija antilikova, antizbivanja, hinjene komunikacije), koja, međutim, kao i svaka druga ciljana domena, podliježe pojmovno-značenjskom unosu raznolikih elemenata iz brojnih drugih domena koje prethode njezinu nastanku. Selektirana značenja iz svih domena unosa podleći će procesu konceptualnog pretapanja iz kojeg će proizići nove značenjske kvalitete unutar ciljane, novonastale domene (u spomenutu primjeru, to je svijet specifičnih značenja Ionescove drame).

Ljudski um prevodi stvarnost u sklopove spacijalnih, temporalnih, uzročno-posljedičnih ili kakvih drukčijih odnosa, on neprestano interpretira.

Projiciranje iskustvenog i usvojenog na nepoznato i novo, na potencijalno i na kontrafaktičko po svojoj je naravi literarno, pri čemu su produkti toga procesa konceptualno pretopljeni mentalni sklopovi uvijek novih, pretopljenih. Književna se djela kao predmeti kulture pojmovno označavaju i intertekstualno povezuju u procesu konceptualnog pretapanja koji vodi uspostavi novih književnih svjetova.¹⁴ Konceptualno pretopljeni svijet književnosti koji pripada fikcionalnim okvirima i poprima značenja iz različitih domena predmetnoga, ali i drugih fikcionalnih svjetova, logikom se takva povezivanja integralno vezuje uza sve segmente stvarnosti iz kojih poniče, koji u njemu ostaju sačuvani – razvidni ili nerazvidni – i na jezičnoj površini, kao u njemu sačuvani tematsko-motivski i jezično-konstruktivski refleksi istoga onog svijeta u kojem živimo. Odnos stvarnosti i književnoga svijeta iščitava se kao odnos međusobnog zrcaljenja koji rezultira ugrađivanjem uvijek novih fokalizacijskih uporišta, a time i umnažanju perspektiva za iščitavanje značenja i djela i našeg vlastitog aktualiteta. Uza sve nužne i nezaobilazne ograde koje se tiču performativne kontradiktornosti pojmova koje nam jezik stavlja na raspolaganje, a u svjetlu razmatranja pojma stvarnosti kao metaforičkoga konstrukta i u njemu konstruiranih metaforičkih svjetova, čini se primjerenim ustvrditi da je višestruka prepletenost stvarnog i nestvarnog, kao očuđujući predznak književne konstrukcije i recepcije književno metaforizirana svijeta – na svim njegovim razinama i u svim njegovim pojedinačnim značajkama – konstitutivno svojstvo stilskog iskoraka i njime generiranih književnih značenja koja promiču jezik i stvarnost što se njime uspostavlja u uvijek pomalo bajkovitu pravcu predstojećih nam spoznajnih izazova.

LITERATURA

- Anić, V. (1996): *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb.
 Currie, M. (2004): *Difference*, Routledge, London–New York.
 Damasio, A. R. (2005): *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain*, Penguin, Harmondsworth.
 Damasio, A. R. (2000): *The Feeling of What Happens*, Harcourt, San Diego–New York–London.
 Derrida, J. (1978): *Writing and Difference*, The University of Chicago Press.
 Doležel, L. (1998): *Heterocosmica*, The John Hopkins University Press, Baltimore–London.

¹⁴ Usp. Turner, 1996.

- Fauconnier, G. (1994): *Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language*, Cambridge University Press.
- Fauconnier, G. i Turner, M. (2002): *The Way We Think. Conceptual Blending and The Mind's Hidden Complexities*, Basic Books, New York.
- Fauconnier, G. i Turner, M. (1995): *Conceptual Integration and Formal Expression*, »Metaphor and Symbolic Activity«, sv. 10, br. 3, str. 183–203.
- Foucault, M. (1970): *The Order of Discourse: An Archaeology of the Human Sciences*, Tavistock, London.
- Foucault, M. (1972): *Archaeology of Knowledge*, Pantheon Books, New York.
- Foucault, M. (1994): *The Order of Things*, Vintage Books, New York.
- Gibbs, R. Jr. (2005): *Embodiment and Cognitive Science*, Cambridge University Press, New York.
- Grady, J. E. (2005): *Primary metaphors as inputs to conceptual integration*, »Journal of Pragmatics«, sv. 37, 10, str. 1595–1614.
- Hall, S., ur. (2003): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, Sage, London–Thousand Oaks–New Delhi.
- Hampe, B. i Grady, J.E., ur. (2005): *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*, Mouton de Gruyter, Berlin.
- Johnson, M. (1987): *The Body in the Mind*, University of Chicago Press, Chicago–London.
- Lacan, J. (1977): *The Seminar of Jacques Lacan Book VII: The Ethics of Psychoanalysis 1959–1960*, Norton, New York.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1989): *More Than Cool Reason (A Field Guide to Poetic Metaphor)*, The University of Chicago Press, Chicago–London.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1980): *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1999): *Philosophy in The Flesh*, Basic Books, New York.
- Luhmann, N. (2000): *The Reality of The Mass Media*, Polity Press–Blackwell, Cambridge–Oxford.
- Mills, S. (1997): *Discourse*, Routledge, London.
- Pinker, S. (2000): *The Language Instinct*, Perennial Classics, HarperCollins, New York.
- Ryan, M. L. (1999): *Cyberspace Textuality. Computer Technology and Literary Theory*, Indiana University Press, Bloomington–Indianapolis.

Primljeno 15. veljače 2008.

Summary

»FLYING« THE METAPHOR: FROM EVERYDAY TO THE LITERARY REALITY AND BACK

The notion of conceptual metaphor is fundamental to this discussion which unveils the metaphorical nature of concepts usually thought of as non-metaphorical ('world', 'nature'), as well as that of language in the widest range of its possible uses – including the so-called literal language. The insights which emerge serve as a base to the discussion of linguistic and the literary meaning. The literary language is weighed against everyday language from the metaphorical and the cognitive perspective. The argument is drawn from a cognitive analysis of Eugène Ionesco's *The Chairs*.